

REFORMFÖRSLAG

Maffians pengakran måste vridas åt

Av reformgruppen för trygghet och rättspolitik: Malin Björk (ordförande), Rasmus Elfström, Abdulrahman Ibrahim Muhammed, Anton Li Nilsson, Maria Björlin och Carina Lundgren.

Mål och förslag är reformgruppens egna.

Samhällsanalyserna som ligger till grund för reformförslagen finns här:

<https://www.centerpartiet.se/samhallsanalyser>

Mafians pengakran måste vridas åt

Sammanfattande samhällsanalys

I skuggan av den grova våldsbrottslighet som under senare år skördat många offer runt om i vårt land har andra typer av brottslighet fått breda ut sig och på allvar lyckats äta sig in i samhällskroppen. Brottslighet som i allra högsta grad bidragit till det våld vi sett på gator och torg, som skakat våra trapphus och orsakat rädsla ända in i våra vardagsrum. Det är hög tid att vi förstår vidden av och komplexiteten i den grova organiserade brottsligheten som plågar Sverige idag, och att vi talar klarspråk om den. Att det som i media kommit att kallas för gängbrottslighet, och som fört tankarna till konflikter om främst narkotikahandel mellan unga män i orten, hakar i en organiserad brottslighet som är betydligt mer raffinerad än så.

Den grova ekonomiska brottsligheten har funnits under lång tid i vårt samhälle men ofta verkat i det tysta. På senare år har den dock, i takt med globalisering och digitalisering kombinerat med tillitsbaserade system i det offentliga, vuxit kraftigt i styrka. Och samtidigt som de ekonomiska musklerna svällt hos dessa grovt kriminella har det blivit allt viktigare för dem att försvara sina inkomstbringande affärer. Med våld, om det är vad som behövs. Vi har att göra med en grov organiserad brottslighet som när sig på verksamheter som är betydligt mer inkomstbringande än att sälja knark på gatan. Verksamheter som konkurrerar ut sunda företag, som vinner offentliga kontrakt och därmed håvar in skattepengar utan en tanke på att fullfölja avtalsvillkoren. Där sophantering, på samma sätt som i mafians Italien, nu blivit högtintressant för de kriminella att tjäna pengar på. Utan att ta ansvar för var avfallet slutligen hamnar, förstås.

Samtidigt har vi blivit bekanta med ett nytt begrepp: möjliggörare. Det har visat sig att kriminella har personer på insidan, i banker, inom rättsväsendet, hos kommuner och i företag med intressanta uppdrag, som att transportera varor över gränsen eller sköta logistik i någon av våra stora hamnar. Det finns också rena brottskonsulter i form av bokförare, ekonomer och jurister som skrupelfritt hjälper till att skapa legitima ytor i form av företag för att dölja och omsätta kriminella pengar in i den legala ekonomin. Dessa personer, som öppnar dörrar för de kriminella, har ofta upptäckts på ett närmast slumpartat sätt – eller tack vare gedigna journalistiska granskningar. Det finns goda skäl att tro att detta bara är toppen av ett isberg. Ytterst oroande är det som Brå konstaterat; att dessa möjliggörare inte tilldragit sig något större intresse från

brottsbekämpande myndigheters sida och att ytterst få fall utreds närmare. Med tanke på hur central roll dessa möjliggörare spelar för att bana vägen för kriminella upplägg är detta några som vi måste agera med kraft emot.

En brottstyp som ökat lavinartat under senaste decenniet är bedrägeribrottsligheten. En brottslighet som visat sig vara betydligt mer lönsam och betydligt mindre riskabel för gängen att ägna sig åt än knarket. Med vår offentlighetsprincip med söktjänster på Internet, som gör det fritt fram för den kriminelle att leta upp lämpliga offer, och med en digitalisering där bankerna lagt över ansvaret på kunden att helt på egen hand sköta sina bankärenden, har bedrägerierna genererat miljardvinster.

De s.k. vishing-bedrägerierna, där bedragaren genom förslagen manipulation får sina offer att logga in på banken och då ger fri lejd att snabbt tömma alla konton, har i princip inneburit att pengar från privatpersoners och småföretagares bankkonton gått rakt in i vapenköp och våldskapital. Detta samtidigt som bankerna hävdar att deras kunder vill ha möjlighet att snabbt flytta sina pengar, utan att direkt fråga varje kund hur denne vill ha det. Uppenbarligen har de digitala lösningar som bankerna utarbetat för att effektivisera sin verksamhet gjort att bedrägerier blivit både betydligt enklare och betydligt mer lönsamma att begå än tidigare utan att det kostat bankerna något. Här har en pengakran öppnat sig för gängen, som bankerna inte agerat tillräckligt tydligt på. Det är helt oacceptabelt.

Målen med våra reformer och varför de är viktiga

För att lyckas bekämpa den maffialiknande brottslighet som vuxit fram i Sverige måste vi slå mot de delar där det verkligen känns. Och får effekt. Eftersom den starkaste drivkraften i grov brottslighet stavas pengar och vinsterna i den kriminella ekonomin blivit skyhöga måste vi få stopp på pengaflödet in. Det räcker inte att i efterhand ta tillbaka brottsvinsterna från kriminella – mycket är då redan borta. Nej, vi måste ligga steget före, och se till att täppa till möjligheterna att tjäna grova pengar på kriminalitet. För att lyckas med det måste även de som finns på insidan, hos myndigheter, banker och företag, och de som agerar ekonomiska och juridiska konsulter till de kriminella, identifieras och stoppas.

Öka förmågan att bekämpa avancerad ekobrottslighet

Trots att det är stora pengar och god vinstmarginal som är den allra största drivkraften för den grova organiserade brottsligheten, har brottsbekämpande myndigheter alltför länge haft för lite fokus och satsat för lite resurser på att effektivt utreda och lagföra den brottslighet som genererar enorma vinster för kriminella.

Identifiera och stoppa möjliggörarna

I skuggan av de skjutningar och sprängningar som ständigt fått mediernas strålkastarljus har en annan grupp vuxit i inflytande; personer på insidan och de som i sitt yrke som t.ex. jurister eller ekonomer aktivt understöder brottsligheten och hjälper kriminella att tvätta in sina brottsliga pengar i den legala ekonomin. Det är fråga om nyckelpersoner som varit avgörande för att lyckas med vissa brottsupplägg och som är kända under samlingsbegreppet möjliggörare. Det här är personer som alltför ofta förblir oupptäckta och det alltför sällan inleds en brottsutredning kring. Det måste åtgärdas.

Öka förmågan att beivra grova miljöbrott

Avfallsbrottsligheten har visat sig mycket lönsam för grovt kriminella och omfattningen av den är idag stor. Här har brottsbekämpande myndigheter inte hängt med för att stoppa denna pengakran till den grova brottsligheten. Arbetet för att beivra denna typ av brottslighet måste intensivieras och effektiviseras.

Identifiera lukrativa brottsupplägg och riskfaktorer som möjliggör brott med ekonomisk vinning

I takt med förändringar i samhället hittar den ekonomiska brottsligheten ständigt nya vägar och nya lukrativa brottsupplägg tar form. Här måste samhället snabbt kunna identifiera sådana upplägg och de riskfaktorer som möjliggör dem. Och framför allt omgående sprida kunskap ut till de myndigheter, kommuner, regioner, organisationer som riskerar att drabbas.

Skruva åt bedrägerikranen

Eftersom bedrägerierna ökat näst intill lavinartat under den senaste tioårsperioden – senaste året ökade de med 22 procent – och en så stor andel av vinsterna därifrån investeras i vapen och våldskapital måste siffrorna vändas ner, och det brådskar. Då måste det bli betydligt svårare att begå bedrägerier.

Skapa ett Ekokrim för att slå mot den kriminella ekonomin

Förslag:

Vässa och bredda Ekobrottsmyndighetens verksamhet. Skapa ett Ekokrim med spetskompetens som slår mot korruption, ekobrott och miljöbrott.

Motivering:

Den grova organiserade brottsligheten ser helt annorlunda ut idag än för 15 år sedan, och myndighetssverige måste ta stora kliv framåt för att framgångsrikt slå mot det som göder våldet – den lukrativa kriminella ekonomin. För att identifiera och lyckas lagföra de som tjänar stora pengar på olika typer av ekobrottslighet krävs en effektiv organisation och samlad spetskompetens hos dem som utreder denna typ av brottslighet.

Korruption och andra former av o tillåten påverkan används allt oftare av kriminella nätverk för att bedriva brottslig verksamhet. Det har på senare år stått klart att det finns s.k. möjliggörare som ger kriminella juridisk rådgivning, är konsulter i hur man driver företag och skapar en legitim yta. Det finns även misstänkt korruption inom flera myndigheter, banker och företag. Mycket tyder på ett stort mörkertal, och de fall som upptäcks leder i för liten utsträckning vidare till brottsutredningar där denna typ av möjliggörare också åtalas. Det här är en allvarlig brist, eftersom de kan ha en central roll i lukrativa brottsupplägg. Därför måste arbetet skärpas för att identifiera möjliggörare, och se till att de stoppas.

Avfallsbrottslighet har visat sig vara en av de verksamhetsgrenar som de grovt kriminella gör stora pengar på idag. Trots detta finns ingen samlad nationell utredningsresurs för grov miljöbrottslighet utan den får utredas i konkurrens med all annan brottslighet som ingår i polisens uppdrag. Samtidigt begås sådan avancerad brottslighet ofta med företag som brottsverktyg. För att effektivt slå mot den brottslighet som hotar både miljö och hälsa och riskerar att slå ut seriösa företag i branschen måste samhället agera mer kraftfullt mot denna typ av brottslighet.

För att i tid stoppa nya lukrativa brottsupplägg måste samhället snabbt kunna identifiera de riskfaktorer som möjliggör dem. Det är ett sätt att stänga pengakranen i tid. Ett stärkt brottsförebyggande arbete, som utgår från en myndighet med specialistkompetens på området, är nödvändig för att snabbt sprida kunskap till de myndigheter, kommuner och organisationer som riskerar att drabbas. Men även att peka på de riskfaktorer som ligger i hur en del lagstiftning idag är utformad kan vara något som en specialistmyndighet har särskilt goda förutsättningar att kunna lyfta.

Ett Ekokrim med egna utredningsresurser

Ekobrottsmyndigheten, EBM, skapades efter att Polismyndigheten inte maktade med att utreda och lagföra brott som begicks inom ramen för företag, som skattebrott och bokföringsbrott. EBM har genom åren varit

framgångsrika i flera stora ekobrottshärvor, till exempel i Falcon Funds, Allra och nu senast i de mycket omfattande momsbedrägerier (MTIC-fraud) som lurat staten på miljardbelopp. Brottsutvecklingen på området går snabbt och brottsuppläggen förändras ständigt. Det här kräver att brottsbekämpningen på området ligger i framkant. Genom att utveckla EBM till ett Ekokrim, som äger och styr sina egna resurser, kan myndigheten göra bättre och effektivare prioriteringar utifrån sin expertkunskap och sina erfarenheter.

Så ser det nämligen inte ut idag. En stor andel av de som arbetar vid EBM är inte anställda av myndigheten. De flesta utredare är poliser, anställda av Polismyndigheten (Nationella operativa avdelningen, NOA). Polisiära befogenheter behövs förstås i arbetet med att utreda ekobrott, men detta går att tillgodose på annat sätt än via personal som är anställda av en annan myndighet. Förslagsvis kan det ske enligt samma modell som Tullverket har, en myndighet som äger och styr sina egna resurser och samtidigt har de befogenheter som krävs för att utföra alla sina uppgifter. Det är nödvändigt att på liknande sätt ta ett samlat grepp om ekobrottsbekämpningen, för att effektivt slå mot den så lukrativa brottsligheten som göder våldet och konkurrerar ut seriösa företag.

Alla kan förstås inte vara bra på allt, det gäller såväl åklagare som utredare, och därför krävs specialisering inom brottsbekämpningens alla områden. För att på ett framgångsrikt sätt utreda och lagföra avancerad ekobrottslighet krävs självklart djupa kunskaper inom bokföring/redovisning, näringslivsförhållanden och skattlagstiftning, vid sidan om skicklighet som utredare. En myndighet som har till uppdrag att bekämpa denna brottslighet måste därför ha förutsättningar att på egen hand sätta ihop utredningsteam med rätt kunskaper och kompetens på området. Därför behöver en ny spetsmyndighet växa fram ur nuvarande EBM och bli ett Ekokrim, med möjlighet att rekrytera och utbilda sin egen personal, som får de befogenheter som krävs för att självständigt kunna utreda och lagföra brottsligheten inom sitt område. Ett Ekokrim skulle kunna få förutsättningar att dra till sig de bästa, mest kvalificerade och starkast motiverade utredarna, juristerna och revisorerna som vill och kan slå mot den systemhotande brottslighet som vi har att göra med här.

Vårt grannland Norges Ökokrim har hand om såväl korruptionsbrott som miljöbrott. Det är knappast förvånande. Korruption, med möjliggörare på insidan, och organiserad miljöbrottslighet hänger nära samman med ekobrottsligheten. Reformgruppen vill därför se ett svenskt Ekokrim, med vässad organisation på så sätt som beskrivits ovan, som även breddas till att ansvara för korruptions- och miljöbrott.

Idag leds utredningar om korruption och miljöbrott av ett par särskilda enheter vid Åklagarmyndigheten, ÅM, medan utredare av miljö- och korruptionsbrott finns hos Polismyndigheten, en myndighet som står inför fortsatt snabb expansion och behöver få förutsättningar för att kunna möta de stora utmaningar som detta innebär. Dessa utredningar är många gånger komplexa och kräver kompetens av annan karaktär än den som lämpar sig för att utreda våldsbrott, tillgrepsbrott och narkotikabrott. För att bekämpa

denna mycket skadliga brottslighet på ett effektivt sätt behöver kompetens vässas och samlas på ett ställe. Skapandet av ett Ekokrim skulle avlasta Polismyndigheten, som då i än större utsträckning kan kraftsamla mot de grova våldsbrotten, så kallade mängdbrott och annan brottslighet som skapar otrygghet för människor i vårt samhälle.

Ett av Ekobrottsmyndighetens kärnuppdrag är det brottsförebyggande arbetet. Myndigheten har en unik kunskap om ekonomisk brottslighet, som är helt central för att sprida kunskap i samhället om de avancerade brottsupplägg som används för att åderlåta vår välfärd och för att konkurrera ut ärliga företag. Detta brottsförebyggande arbete behöver stärkas ytterligare, eftersom det viktigaste för att försvaga de kriminellas ekonomiska muskler är att se till att deras brottsvinster minskar betydligt. Ett Ekokrim skulle få ett breddat uppdrag även på det brottsförebyggande området, när brottskatalogen omfattar även miljöbrott och korruption. Vi kan konstatera att arbetet mot de s.k. möjliggörarna är långt ifrån effektivt. Här skulle Ekokrim få en viktig uppgift att ta fram metoder för att upptäcka och identifiera dessa insiders i både offentlig som privat verksamhet. Detta för att få stopp på och kunna lagföra dessa individer. Detsamma gäller för den mycket lukrativa avfallsbrottsligheten, där samlad kunskap om brottsupplägg är helt avgörande för att kunna uppmärksamma kommuner och näringsliv på riskfaktorer.

Skärp straffen för de brott som driver våldet

Förslag:

Höj straffen för den vinstgivande brottslighet som finansierar och driver våldet. Det måste få kännbara konsekvenser att begå grova bedrägerier, penningtvätt, ekobrott, korruptionsbrott och miljöbrott.

Motivering:

Den kriminella ekonomin inbringrar vinster om 100–150 miljarder kronor varje år. En stor andel pumpas in i den grova organiserade brottsligheten. I takt med inflödet pumpas de kriminellas ekonomiska muskler upp för att sedan omvandlas till makt, inflytande och våldskapital samt investering i nya brottsupplägg. Samhället måste markera kraftfullt mot den brottslighet som genererar stora vinster, som konkurrerar ut landets seriösa företag och som åderläter vårt samhälle.

Skärpta straff ska genomföras för en rad brott

Som framgår av den rapport som vår reformgrupp presenterat tjänar kriminella grova pengar på en rad olika verksamheter. När vi granskar den kriminella ekonomins omfattning framgår att merparten av vinsterna kommer från olika typer av olagliga skatteundandraganden. Andra stora inkomstkällor är bedrägerier och avfallsbrottslighet. Trots att den ekonomiska brottsligheten genererar allt högre vinster, och att det är stora pengar som driver den grova brottsligheten, har straffskärpningar på området helt lyst med sin frånvaro. Det är orimligt att, så som är fallet idag, grova bedrägerier, grova bokföringsbrott, grova skattebrott och grova penningtvättsbrott ofta renderar i så låga straff att den som begår brotten kan räkna med att tjäna en rejäl hacka även om denne skulle åka fast. Eftersom de summor man kommit över vid det laget redan har placerats på säkert sätt utomlands eller tvättats till oigenkännlighet.

Reformgruppen vill därför skärpa straffen för en rad brott som uppenbarligen genererar stora vinster, som grova bedrägerier, grova penningtvättsbrott, grova ekobrott och grova miljöbrott. Dessutom måste lagstiftningen mot olika typer av korruptionsbrott bli effektiv och här behöver straffen skärpas över hela linjen.

Bedrägeribrotten drar in mångdubbelt mer än till exempel narkotikan till den organiserade brottsligheten, men straffen är knappast avskräckande. Vi anser att de som lurar äldre på hela sparkapitalet och de som upplåter sina bankkonton till transaktioner där bedrägeripengar om hundratusentals kronor snabbt slussas vidare, måste få kännbara fängelsestraff.

Företag används allt oftare som brottsverktyg och merparten av vinsterna från den kriminella ekonomin härrör från just sådana brottsupplägg. Men uppenbarligen har den straffskärpningsvåg som svept fram på senare år helt missat den mest lönsamma delen av brottsligheten. Det är hög tid att nu skärpa påföljderna för grova skattebrott och grova bokföringsbrott och grovt penningtvättsbrott betydligt.

De senaste åren har åtal väckts mot flera personer som varit inblandade i momsbedrägerihärvor som lurat staten på miljardbelopp. Straffskalan för de grova ekobrotten slår normalt i taket vid sex års fängelse. Med hänsyn till de oerhört höga belopp som det är fråga om vid denna typ av brottslighet finns behov att differentiera straffskalan ytterligare, och i likhet med vissa våldsbrott och narkotikabrott, införa begreppet synnerligen grovt brott med en högre straffskala än för de grova brotten.

En del av de så kallade möjliggörarna som är centrala för att genomföra vissa brottsupplägg gör sig skyldiga till olika typer av korruptionsbrott. Samtidigt stannar påföljden för dessa brott oftast vid villkorliga domar eller enbart dagsböter, eftersom straffskalan ligger på böter till fängelse i max två år om brottet inte är grovt. Med tanke på den systemhotande karaktär denna brottslighet har, och att dessa möjliggörare öppnar dörrar för andra kriminella i till exempel vård, skola och annan offentligt finansierad verksamhet, måste samhället markera hårdare och höja straffen för alla korruptionsbrott.

Även den lukrativa avfallsbrottsligheten renderar sällan kännbara straff. Den som begår ett miljöbrott får oftast böter och om det är fråga om grovt miljöbrott börjar straffskalan, liksom för ekobrotten, på sex månaders fängelse. När vi har att göra med en lukrativ grov brottslighet, som dessutom påverkar både vår miljö och vår hälsa, är det inte en tillräcklig påföljd. Här måste straffen också höjas.

Bankerna måste ta mycket större ansvar för bedrägerierna

Förslag:

Bankerna måste ta större ansvar för de bedrägerier som äger rum inom ramen för deras betalsystem. Vi vill därför se en ny reglering som lägger det större ansvaret för förlusten vid ett bedrägeri på banken. Vi vill också att banksekretessen lättas för att tillgängliggöra information om vilka banker som är bäst på att skydda och ersätta sina kunder.

Varför är detta ett problem?

Under det första halvåret 2024 var antalet bedrägerier fler än någonsin tidigare. I media kan vi löpande läsa om människor som fått se sina besparingar försvinna i sofistikerade bedrägerier. Ofta är det äldre personer som råkar mycket illa ut, men alla är vi villebråd. Bedragarnas metoder blir allt svårare att genomskåda, men konsekvenserna för den som drabbas är förödande. Livsbesparingar som försvinner ut i tomma intet, drömmar som går i kras och privatekonomier som havererar samtidigt som den organiserade brottsligheten göds genom en ständig ström av snabba pengar. Bara under den första halvan av 2024 uppgick bedrägerier via endast betaltjänster till 1 014 miljoner kronor, och i mitten av dessa ofantliga pengaströmmar sitter bankerna; det är deras betalsystem som möjliggör dessa stölder.

I takt med digitaliseringen har banktjänsterna flyttat ut på nätet, och bankernas säkerhetsarbete har inte haft tillräcklig motverkande effekt på bedrägerierna – tvärtom växer problemet, år för år. Bedragarna riktar in sig på bankkunderna i stället för bankerna när säkerheten kring betalningarna är bristfällig.

En väldigt stor del bedrägerierna sker dessutom genom s.k. social manipulation. I dessa fall är det bankkunden själv som genomför transaktionen efter att ha blivit lurad av bedragaren, och dagens regelverk ger inte rätt till ersättning från banken för transaktioner som kunden själv initierat. På så sätt är det bankkunderna som står hela risken och hela kostnaden medan bankerna inte behöver ta ansvar för bristande säkerhet, samtidigt som gängens kassor fylls med svenskarnas livsbesparingar. Det är orimligt att enskilda ska bära hela den här risken och bördan, samtidigt som bedrägerierna utgör en stadig och i stort sett riskfri, inkomstkälla för den organiserade brottsligheten.

Enligt en kartläggning av betaltjänstbedrägerier som Finansinspektionen genomfört drabbas i nuläget ca 270 000 personer varje år – det är ett nytt bedrägeri varannan minut, året om. Antalet bedrägerier ökar konstant, men olika banker är olika bra på att skydda sina kunder. Samtidigt är det inte, på grund av hur banksekretessen är utformad, möjligt för bankkunderna att få insyn i vilka banker som är bra på att skydda kunderna, vilka belopp som stjäls eller hur många som är drabbade inom respektive bank.

Hur ska bankernas ansvar utökas och på vilket sätt löser det problemet?

Bankerna måste i mycket större utsträckning hållas ansvariga för de bedrägliga transaktioner som möjliggörs genom deras betalsystem. I Storbritannien infördes i oktober 2024 ett system där kundens bank typiskt sett ersätter halva summan i bedrägeriet och den mottagande banken ersätter det andra hälften. När banken får bära en större del av förlusterna får de också tydliga incitament att öka säkerheten i sina produkter till exempel genom att utveckla produkter och tjänster med högre kundsäkerhet. Finansinspektionen har också framhållit att flera av bankerna redan har tillgång till både den data och de verktyg som behövs för att bygga system som i större utsträckning motverkar bedrägerier. En ny ordning där banken står risken vid bedrägerier skulle motivera dem till att öka säkerheten i sina betalningslösningar. Samtidigt är det såklart nödvändigt att utforma en sådan ersättningsreglering på ett sätt som inte ger incitament för bankkunder att vara vårdslösa i förhållande till risken att bli utsatt för bedrägerier.

EU-kommissionen arbetar just nu också med en reform av EU:s betaltjänstregelverk, som skulle innebära att banker blir skyldiga att använda transaktionsövervakning i förebyggande syfte. Vårt förslag skulle vara ett bra komplement till detta, och kommissionens reformarbete visar också att strängare krav på bankerna är en rimlig väg framåt.

Utöver det nya ersättningsystemet, är Storbritannien även ett föregångsland vad gäller transparens inom banksektorn – bland annat genom en reglering som innebär att bankerna måste offentliggöra hur många bankbedrägerier de drabbas av. På samma sätt som i Storbritannien behöver vi i Sverige lätta på banksekretessen så att kunderna kan se vilka banker som är bäst på att skydda sina kunder. En sådan ordning ger kunderna möjlighet välja en bank som prioriterar hög betalningssäkerhet och förebyggande arbete gentemot bedrägeribrottsligheten, samtidigt som bankerna blir en spelare att räkna med i arbetet med att stoppa pengakranen till den organiserade brottsligheten.